

Izhodišča ciljnega raziskovalnega programa Konkurenčnost Slovenije 2001 - 2006

Uvod

Ciljni raziskovalni program Konkurenčnost Slovenije 2001–2006 je bil oblikovan z namenom, da bi z interdisciplinarnimi raziskavami usmerjal raziskovalno podporo posameznim vladnim resorjem na temeljne razvojne naloge, ki so nujne za izboljšanje konkurenčne sposobnosti Slovenije in zahtevajo veliko znanja in učinkovitosti vsakega vladnega resorja in visoko stopnjo koordinacije med njimi. Ta izhodišča so namenjena naročnikom raziskav, torej vladnim resorjem, in potencialnim izvajalcem – raziskovalcem in raziskovalnim inštitucijam, da bi skupaj oblikovali take raziskovalne projekte, ki bodo prispevali k uresničevanju osnovnega razvojnega cilja Slovenije, to je trajnostnega povečevanja blaginje prebivalcev Slovenije z uravnoveženim razvojem gospodarske, socialne in okoljske sestavine razvoja.

1. Opredelitev pojma konkurenčnost

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS) opredeljuje pojem konkurenčnosti kot **kompleksno konkurenčnost narodnega gospodarstva**, ki je merljiva sposobnost proizvodnje in trženja mednarodno konkurenčnih izdelkov in storitev na način, ki prebivalcem ob trajnostnem razvoju zagotavlja zadovoljiv življenjski standard. Opredeljuje jo več dejavnikov: domače gospodarstvo, internacionalizacija, vlada, finančni trg, infrastruktura, management, znanost in tehnologija ter na človeški dejavnik.

Takšna opredelitev je skladna s sodobnimi opredelitvami konkurenčnosti v ekonomiji. Ker se pojem konkurenčnosti tudi na področjih življenja rabi razmeroma pogosto, je relevantne opredelitve smiselno povzeti nekoliko podrobneje. opredelit in na skoraj vseh področjih življenja in dela, najpogosteje pa v gospodarstvu, športu, izobraževanju, v medsebojnih odnosih. Pri tem si pogostoma vsak predstavlja nekaj svojega. Zato naj najprej opredelimo ta pojem.

Slovar slovenskega knjižnega jezika razmeroma obširno razlaga pojme konkurenca, konkurenčen, konkurenčnost. Konkurenco opredeljuje kot prizadevanje, da je kdo z večjo kakovostjo blaga ali nižjo ceno izdelkov, z boljšimi storitvami boljši kot nasprotnik. Kot drugo razlago daje konkurenci sinonim tekmovanje. Pojem konkurenčen opredeljuje kot nanašajoč se na na konkurenco ali konkuriranje in pri tem daje primere konkurenčne dežele, konkurenčno podjetje, konkurenčno gospodarstvo. Konkurenčnost pa je opredeljena kot lastnost, značilnost konkurenčnega, n.pr. doseči konkurenčnost na svetovnem trgu, konkurenčnost naših izdelkov (SSKJ, II.zvezek, str. 408 – 409).

V ekonomiji je konkurenčnost zelo pogosto uporabljen izraz, proučujemo jo z vidika proizvodov, podjetij, panog, držav. Poseben vidik je ločevanje cenovne in kvalitativne

konkurenčnosti. S časovnega vidika govorimo o kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni konkurenčnosti. Najbolj kompleksen je koncept konkurenčnosti narodnega gospodarstva ali globalna konkurenčnost (global competitiveness). Z vedno večjim odpiranjem in povezovanjem svetovnega gospodarstva postaja globalna konkurenčnost pomembna družbeno razvojna tema razvitega in nerazvitega sveta. The Global Competitiveness Report 2001–2002 (WEF, 2001) opredeljuje dve vrsti konkurenčnosti: razvojno in tekočo. J. D Sachs opredeljuje razvojno konkurenčnost (growth competitiveness) makroekonomsko kot skupek (set) institucij in ekonomskih politik, ki na srednji rok podpirajo visoke stopnje gospodarske rasti (WEF, 2001). Tekočo konkurenčnost (current competitiveness) pa opredeljuje M. E. Porter bolj z mikroekonomskega vidika in jo razume kot skupek (set) inštitucij, tržnih struktur in ekonomskih politik, ki podpirajo visoko tekočo raven blaginje prebivalstva in ki vplivajo na to, kako učinkovito neko gospodarstvo uporablja svojo tekočo zalogo vseh virov. Če povežemo oba vidika, makro in mikroekonomski, lahko zaključimo, da je za zdravo konkurenčno gospodarstvo nujno potreben stabilen sistem političnih inštitucij in pravnih okvirov, zdrava fiskalna in monetarna politika na makroekonomski ravni. To pa vedno ni dovolj. Makroekonomski okviri dajejo možnost za proizvodnjo in ustvarjanje bogastva in blaginje, toda sami jih ne ustvarjajo. Proizvodnja in bogastvo se dejansko ustvarjata v mikroekonomskih celicah gospodarstva, v podjetjih, odvisna sta na eni strani od njihovih operacijskih modelov in strategij, od kakovosti njihovih proizvodnih virov, kakovosti infrastrukture, ki jo podjetja uporabljajo, na drugi strani pa tudi od kakovosti inštitucij, pravnih okvirov in ekonomskih ter drugih politik, ki sooblikujejo poslovno okolje, v katerem podjetja delajo in tekmujejo (WEF, 2001).

OECD opredeljuje mednarodno konkurenčnost nacionalnega gospodarstva kot sposobnost doseganja gospodarske rasti na dolgi rok in doseganja ekonomske in izvozne strukture, ki se fleksibilno odziva na spremembe v povpraševanju na svetovnem trgu (OECD 1999).. Konkurenčnost nacionalnega gospodarstva je odvisna od številnih notranjih in zunanjih dejavnikov: od človeških in naravnih virov, infrastrukture, managementa, kapitala, državnih ukrepov in tehnološke sposobnosti. Učinkovita raba teh virov se odraža v ravni produktivnosti narodnega gospodarstva. Največji izziv v družbeno-ekonomskem razvoju je, kako ustvariti pogoje za hitro in trajnostno rast produktivnosti kot osnove za trajnostno rast blaginje prebivalstva.

Proces gospodarskega razvoja vsake države je enkraten, praviloma pa so za države v začetni razvojni fazi in z nizkim BDP na prebivalca (do 6500 US dolarjev po notranji kupni moči) pomembne faktorske spodbude (naravni viri, nizka cena dela), za države v drugi razvojni fazi (z BDP na prebivalca od 6500 do 23.000 US dolarjev) so pomembne investicijske spodbude (zlasti vlaganja v infrastrukturo in kapitalno intenzivne dejavnosti v industriji), v tretji fazi (z BDP na prebivalca nad 23.000 US dolarjev) pa je razvojno najpomembnejše inovacijsko okolje, ki omogoča in spodbuja proizvodnjo inovativnih proizvodov in storitev ter uporabo najnaprednejših tehnologij in s tem zagotavlja vsestranski mednarodni poslovni uspeh in konkurenčnost (WEF 2001).

Slovenija se po doseženem bruto domačem proizvodu na prebivalca (v letu 2000 je po notranji kupni moči znašal 17,127 US \$ - ocena v WEF 2001) nahaja v zgornjem delu druge razvojne faze, ko še vedno potrebuje močne investicijske spodbude zlasti za vlaganja v infrastrukturo, obenem pa razvitost nekaterih gospodarskih panog že zahteva prehod v tretjo, inovacijsko fazo, za katero so značilne inštitucije in spodbude, ki podpirajo inovacije.

Ko se države kandidatke pripravljajo za sprejem v EU, so pogosto pod velikim pritiskom, da naj povečajo svojo mednarodno konkurenčnost. Pri tem se misli, da naj povečajo sposobnost svojih podjetij za soočanje z mnogo višjo konkurenčno sposobnostjo podjetij držav članic EU. V procesu družbeno-ekonomskega razvoja in oblikovanju konkurenčnosti posamezne države je odigrala pomembno vlogo nacionalna zgodovina kot nosilna in oblikovalna sila znanja, družbenih norm, vrednot, potreb, preferenc, ekonomskih izzivov, socialnega razvoja. Doseganje dinamičnega ravnovesja med elementi ekonomskega (gospodarska rast, konkurenčnost, produktivnost, učinkovitost), socialnega (socialna kohezija in pravičnost, človeški in socialni kapital, zdravje, kakovost življenja) in okoljskega razvoja (vključno s prostorskim in skladnim regionalnim razvojem) je izziv za vsako sodobno državo, ki si prizadeva graditi globalno konkurenčno gospodarstvo in se trajnostno razvijati. To lahko dosega le z integracijo elementov ekonomskega in socialnega sistema, ki podpirajo gospodarsko konkurenčnost ter socialni in okoljski razvoj.

2. Razvoj in konkurenčnost Slovenije na začetku novega desetletja

V desetih letih uspešne tranzicije, v katerih je Slovenija vzpostavila temelje samostojne države, je dosegla razmeroma visoko in stabilno gospodarsko rast, stabilno makroekonomsko okolje in ohranila najvišjo življenjsko raven prebivalstva od vseh držav v tranziciji. Medtem ko je bila v prvem desetletju samostojnosti slovenska razvojna politika osredotočena na makroekonomsko stabilizacijo, tranzicijske reforme in oblikovanje institucionalnih okvirov tržnega gospodarstva, pa se na začetku novega desetletja sooča z drugimi izzivi, ki so povezani z vstopom v EU in NATO in s spremenjenim mednarodnim okoljem.

Vključitev v EU bo v prihodnjih letih ključna pogonska sila razvoja v Sloveniji. Vzporedno z evropskim povezovanjem pa se poglobljajo tudi procesi povezovanja v svetovnem merilu (globalizacija). V tem spremenjenem mednarodnem okolju se zaostrojuje konkurenca in povečuje pomen prilagodljivosti, sodelovanja, odprtosti in učenja. Povečuje se potreba po poenotenju, harmonizaciji, standardizaciji, na drugi strani pa tudi potreba po izražanju nacionalnih razvojnih posebnosti in potrjevanju nacionalne identitete. Razvojna politika se bo morala odzivati na te procese in izzive zlasti s celovito in usklajeno krepitvijo konkurenčne sposobnosti in prilagodljivosti gospodarstva, države in družbe.

V svetu se je močno utrdila zavest, da gospodarsko rast brez razvoja sčasoma ogrozijo njeni stranski učinki: socialno neravnovesje in razvrednotenje okolja. Za razrešitev tega problema, ki je značilen zlasti na prehodu iz srednje v visoko razvitost, je bila zasnovana paradigma trajnostnega razvoja, ki zahteva, da bogatenje sedanjih generacij ne sme iti v škodo blaginje prihodnjih generacij. S tem v zvezi se merjenje gospodarske razvitosti in blaginje stalno izboljšuje. Poleg ravni bruto domačega proizvoda na prebivalca, ki še vedno služi kot temeljna mera rasti in razvitosti, se po različnih bolj ali manj sofisticiranih metodah izračunavajo nove kompleksne mere razvoja, ki poleg gospodarskih upoštevajo tudi socialne, politične, okoljske in druge dimenzije razvoja, kot so indeks človekovega razvoja, indeks pristnega varčevanja, indeks globalne, razvojne in tekoče konkurenčnosti. Mednarodne organizacije (Svetovna banka, OECD, Svetovni gospodarski forum, IMD, OZN, UNDP) pripravljajo na osnovi izdelanih teoretičnih izhodišč in obsežnih empiričnih študij temeljite mednarodne primerjave doseženega razvoja in razvojnih možnosti posameznih držav. S podobno ambicijo je sestavljeno tudi prvo slovensko Poročilo o razvoju (UMAR, 2002), ki izhaja iz usmeritve SGRS k trajnostnemu razvoju in uporablja posebej razvit sistem razvojnih indikatorjev. Večina ugotovitev v nadaljevanju je utemeljena v tem poročilu.

Po teh primerjavah Slovenija zaostaja za državami EU najbolj na gospodarskem področju, medtem ko so zaostanki pri socialnem in okoljskem razvoju sorazmerno manjši. Mednarodne primerjave (WEF 2002, IER, EF) kažejo, da Slovenija močno zaostaja za državami EU pri skoraj vseh pomembnejših elementih konkurenčnosti, pri mnogih pa zaostaja tudi za srednje in vzhodno-evropskimi državami, kandidatki (glej graf v prilogi).

Poročilo o človekovem razvoju 2000 -2001 uvršča Slovenijo po indeksu človekovega razvoja (HDI) na 28. mesto v svetu (med 75 državami). Koncept človekovega razvoja pomeni širitev možnosti izbire ljudi, pri čimer morajo biti zagotovljeni najmanj trije osnovni pogoji: dolgo in zdravo življenje, možnost izobraževanja in informiranja, ter dostop do temeljnih virov za primerno življenjsko raven. Izhaja iz podmene o temeljni povezanosti in medsebojnem vplivanju ekonomskega in socialnega razvoja, prepleta pa se še z vrsto področij, kot so človekove pravice, kolektivna blaginja, enakost, trajnostni razvoj, gospodarska in socialna integracija posameznika, vrednotne orientacije. Med državami v tranziciji se Slovenija po HDI uvršča najvišje, pa tudi njen zaostanek za državami EU je manjši kot pri indikatorjih gospodarskega razvoja.

Splošno sprejetega merila trajnostnega razvoja z vidika okolja ni, čeprav so koncept trajnostnega razvoja sprejele številne mednarodne organizacije (Svetovna banka, OZN, UNDP), vključen pa je tudi v preambulo Amsterdamskega sporazuma kot eden od okvirov delovanja EU. Delni vpogled v stanje okolja dajejo posamezna merila onesnaženja zraka, vode, tal in višina sredstev, ki jih države namenjajo za varovanje okolja. Svetovna banka pa je pripravila »indeks pristnega varčevanja« (genuine savings index, izračun UMAR), ki je opredeljen kot razlika med letnim prirastom bruto domačega proizvoda zaradi varčevanja in izdatkov za izobraževanje (kar povečuje blaginjo prihodnjih generacij) ter letno izgubo BDP zaradi razvrednotenega okolja (zaradi črpanja surovin, poseka lesa in emisij CO₂, kar zmanjšuje blaginjo prihodnjih generacij). Po tem pokazatelju Slovenija ne ogroža s sedanjo gospodarsko aktivnostjo blaginje prihodnjih generacij, saj ustvari več virov blaginje, kot pa jih razvrednoti. Takšne razmere pa so lahko nevarne, ker se pojavljajo tudi težnje po gospodarskem napredku na račun okolja, saj se v nerazvrednotenosti okolja ocenjujejo še rezerve za izboljšanje blaginje sedanje generacije.

Medtem ko so zaostanki Slovenije za državami EU na področju socialnega in okoljskega razvoja sorazmerno manjši, pa so na gospodarskem področju precej večji. V Poročilu o globalni konkurenčnosti 2001 – 2002, ki je bilo pripravljeno za Svetovni gospodarski forum, zavzema Slovenija po BDP na prebivalca (po notranji kupni moči) 26. mesto med 75 državami. Za njo so vse države v tranziciji, od držav EU pa Portugalska in Grčija. Toda po indeksu razvojne konkurenčnosti, ki kaže srednjeročne razvojne perspektive - možnosti za rast narodnega gospodarstva v naslednjih petih letih, se Slovenija uvršča na 31. mesto, pred njo sta Madžarska in Estonija, pa tudi Portugalska. Po teh treh indeksih, ki skupno oblikujejo razvojno konkurenčnost, je stanje naslednje: po tehnološkem subindeksu in subindeksu javnih institucij je Slovenija na 30. mestu, po subindeksu makroekonomskega okolja pa na 39. mestu. Po indeksu tekoče konkurenčnosti, ki kaže učinkovitost uporabe tekočih zalog vseh virov blaginje, je Slovenija na 32. mestu, pred njo so med drugimi spet Madžarska, Estonija in Portugalska. Po dveh subindeksih, ki oblikujeta tekočo konkurenčnost, pa je stanje naslednje: po subindeksu poslovanja in strategije podjetij je Slovenija uvrščena na 28. mesto, po subindeksu kvalitete podjetniškega okolja pa na 35. mesto.

Po indeksu inovacijske sposobnosti, ki postaja razvojni imperativ sodobnega uspešnega gospodarstva, je Slovenija uvrščena na 31. mesto. Po štirih indeksih, ki skupaj tvorijo indeks inovacijske sposobnosti, pa je stanje naslednje: po indeksu deleža znanstvenikov in inženirjev je uvrščena na 20. mesto, po indeksu inovacijske politike na 32. mesto, po okolju za oblikovanje inovacijskih grozdov na 50. mesto, po indeksu kvalitete povezav med institucijami na področju raziskav in razvoja in podjetji pa na 33. mesto.

V vseh treh primerih je uvrstitev Slovenije najslabša pri indikatorjih, ki so povezani z vlogo države – makroekonomsko okolje (zlasti nerazvitost kapitalskih trgov in težak dostop do rizičnega kapitala), nacionalno podjetniško okolje, okolje za oblikovanje inovacijskih grozdov. Slabša uvrstitev Slovenije po indeksu razvojne in tekoče konkurenčnosti od uvrstitve po bruto domačem proizvodu na prebivalca opozarja, da bo v prihodnje Slovenija brez korenitih sprememb le težko obdržala relativno raven bruto domačega proizvoda na prebivalca. V podobnem položaju so tudi Grčija, Argentina in Rusija (WEF 2001). Potrebne spremembe ne pomenijo le zmanjšanja vloge države v gospodarstvu in odpravljanja tržnih nepravilnosti. Predvsem gre za učinkovitejši način delovanja vlade in pravnega sistema, in zlasti za krepitev pozitivne vloge države, ki mora oblikovati podjetnikom in posameznikom prijazno okolje (n.pr. učinkovit trg dela in zmanjševanje brezposelnosti, pošten sistem socialne varnosti in zdravstva s posebnim ozirom na spremenjene demografske razmere), skrbeti za potrebne naložbe v človeški kapital, pospešeno oblikovati spodbudnejše okolje za krepitev inovacijske sposobnosti, spodbujati oblikovanje inovacijskih in podjetniških grozdov in vplivati na zahtevnejše domače povpraševanje z bolj zahtevnimi standardi kvalitete. Skupna naloga države in civilne družbe pa je razvijati skupne vrednote in cilje, pozitivne pristope in stališča ter si prizadevati za nacionalni konsenz glede osnovnih razvojnih usmeritev, socialno povezanost (kohezijo) in državljansko odgovornost.

3. Temeljni cilji razvoja Slovenije

Temeljni razvojni cilji Slovenije so podani v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001 – 2006 (SGRS), ki nosi pomemben naslov »*Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU*«. Osnovni cilj Strategije je trajnostno povečevanje blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije, opredeljeno kot uravnotežena celota gospodarske, socialne in okoljske sestavine razvoja. Tako pojmovana blaginja vključuje poleg materialnih tudi nematerialne sestavine, kot so osebni razvoj in samouresničevanje, vključenost v družbo in sodelovanje, varnost, razvoj individualne in narodne (kulturne) identitete. Trem sestavinam blaginje ustrezajo tri skupine razvojnih dejavnikov: gospodarski, socialni in okoljski.

Gospodarski razvojni dejavniki so v začetku novega desetletja opredeljeni z intenzivno internacionalizacijo gospodarjenja, s procesi globalizacije in regionalizacije na svetovni ravni, z inovativnostjo na vseh področjih dela in v vseh fazah proizvodnje, in z razvojem novih, zlasti informacijsko – komunikacijskih tehnologij. Glavna razvojna naloga je izboljšanje konkurenčnosti in inovativnosti gospodarstva ter s tem aktivno prilagajanje spremembam v svetu. Glede na doseženo stopnjo razvoja pa bo v Sloveniji potrebno še dokončati proces prestrukturiranja podjetniškega, zlasti še finančnega in infrastrukturnega sektorja ter nadaljevati s programom investicij v gospodarsko infrastrukturo.

Pomen človeškega razvojnega dejavnika narašča, ker imajo pri globalni konkurenčnosti vedno večjo vlogo znanje, inovativnost, ustvarjalno izkoriščanje in obvladovanje informacij, organizacija in vodenje ter drugi kakovostni dejavniki. Poleg individualnih lastnosti

posameznika, kot sta izobraženost in znanje, narašča tudi pomen socialnih odnosov, ki se oblikujejo med ljudmi (socialni kapital). Zagotavljanje socialne varnosti in vključenosti (socialne povezanosti ali kohezije) prispeva tudi k izboljšanju konkurenčnosti. Vse večji pomen dobivata tudi kultura in omika ljudi, ker prispevata k oblikovanju vrednot odprtosti in sodelovanja in sta v pogojih globalizacije in zaostrene konkurence pomembna za razvoj osebne, kolektivne in nacionalne identitete. Dokončati pa bo treba še nekatere tranzicijske naloge, zlasti oblikovanje učinkovitega trga delovne sile ter povečati usposobljenost in izobraženost prebivalstva (zlasti odraslega).

Upoštevanje okolja kot razvojnega dejavnika ne vključuje le tradicionalnega varovanja okolja, ampak pomeni tudi razvojno aktiviranje naravnih virov in prostorskih struktur, ki doslej niso bili uporabljeni za ustvarjanje blaginje. Uveljavljanje trajnostnega razvoja ne pomeni zniževanja vseh pritiskov na okolje, lahko pomeni tudi zahtevo za povečanje uporabe okolja, če bi se s tem celotna blaginja povečala. Varovanje okolja pa ostaja ključna dejavnost za obnovo tistega okolja, ki je bilo z dosedanjo (nadtrajnostno) rabo razvrednoteno.

Strategija (SGRS) poudarja, da je uspešnost uresničevanja njenih ciljev odvisna od treh sklopov dejavnikov:

1. institucionalnih in makroekonomskih pogojev, ki jih mora zagotoviti država (gre za zaključek institucionalnih tranzicijskih reform in zagotavljanje makroekonomske stabilnosti)
2. oblikovanja in izpopolnjevanja mehanizmov, instrumentov in okolja za povečevanje konkurenčnosti Slovenije
3. povezovanja ekonomske, socialne in okoljske razsežnosti trajnostnega razvoja.

Konkurenčnost narodnega gospodarstva je opredeljena kot merljiva sposobnost proizvodnje mednarodno konkurenčnih izdelkov in storitev na način, ki državljanom zagotavlja trajnostni razvoj in zadovoljiv življenjski standard. Temeljni mehanizmi za povečevanje konkurenčnosti Slovenije se nanašajo na usmeritve strukturne in razvojne politike na področju:

1. prehoda v na znanju temelječo družbo
2. krepitev konkurenčnosti gospodarstva
3. izboljšanja učinkovitosti države
4. učinkovite operativne vključitve v notranji trg EU
5. regionalno in prostorsko uravnoteženega razvoja.

Cilje in naloge SGRS bo Slovenija uresničevala deloma že kot članica EU, ki si je zastavila osnovni strateški cilj, da bo do leta 2010 postala najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo v svetu. Pri tem se EU sooča z zahtevnimi nalogami, kot so demografski problemi, visoka nezaposlenost, zaostajanje v inovacijah za ZDA in Japonsko, še vedno razdrobljeni nacionalni trgi, slabša razvitost kapitalskih trgov v primerjavi z ZDA in Japonsko, ovire za gospodarsko rast kot posledica neučinkovite državne regulative in vladnih posegov, različna sektorska regulativa v posameznih državah in panogah. Večina teh izzivov velja tudi za Slovenijo (in druge srednje in vzhodnoevropske države), ob tem, da se spopada še s tranzicijskimi zahtevami in problemi integracije v EU in zahodne trge, kar lahko razreši le s hitrejšim premoščanjem obstoječih gospodarskih, socialnih, demokratičnih in političnih razlik.

Ciljni raziskovalni program Konkurenčnost Slovenije 2001–2006 je bil oblikovan prav z namenom, da z interdisciplinarnimi in ciljno naravnanimi raziskavami podpre izvajanje Strategije in usmerja raziskovalno podporo posameznim vladnim resorjem na te temeljne

razvojne naloge Slovenije. Uresničevanje Strategije zahteva veliko znanja in učinkovitosti vsakega vladnega resorja pri usmerjanju družbenega razvoja in dvigu splošne konkurenčnosti države.

4. Znanje kot temeljni razvojni dejavnik Slovenije

SGRS kot enega ključnih mehanizmov za doseganje svojih ciljev izpostavlja oblikovanje *na znanju temelječa družbe*, ki je kombinacija (i) novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki prinašajo radikalno spremembo v proizvodne vzorce vseh sektorjev, v organizacijo dela in v samo vsebino delovnih mest; (ii) inoviranja in še posebej raziskav, ki predstavljajo vedno večji del vrednosti proizvodov in storitev; (iii) izobraževanja in usposabljanja, ki sta bistvena za razvoj sposobnosti inoviranja in za prilagajanje tehnološkim spremembam.

Znanje postaja vse bolj pomemben dejavnik nacionalne konkurenčnosti. Krepitev sposobnosti za uporabo znanja in tehnološkega napredka je eden glavnih virov povečanja storilnosti dela, nacionalne konkurenčnosti in zviševanja kvalitete življenja posameznika in celotne družbe. V Sloveniji obstojajo sicer številni podporni mehanizmi za povečanje znanja, vendar pa so premalo povezani in učinkoviti. Izkušnje iz mednarodnega okolja (OECD) kažejo, da je pri proizvodnji znanja prav tako kot drugje pomembna tudi tržna motivacija.

Povečanje vlaganj v znanje in človeka je nujno potrebno za prehod v na znanju temelječo družbo. Zadostna vlaganja v izobraževanje, in to ne le v formalno izobraževanje, ampak posebno še v dodatne oblike usposabljanja in pridobivanja znanj starostnih skupin, ki so redni izobraževalni proces že zapustile, so pogoj za povečanje nacionalne konkurenčne sposobnosti, hkrati pa tudi za zmanjšanje sedanjih in bodočih problemov na trgu dela, zmanjševanje socialne izključenosti ranljivih skupin prebivalstva, zagotavljanje pogojev za večjo blaginjo in ustvarjanje socialne povezanosti.

Sedanji suboptimalni obseg in struktura vlaganj v raziskave in razvoj, nove tehnologije in tehnološke ter družbeno-organizacijske inovacije zahtevajo neposredno in zlasti posredno državno intervencijo v skladu s pravili EU. Ključni problem slovenske raziskovalne in tehnološke politike pa je razdrobljenost znanja (temeljne – aplikativne raziskave, raziskave po disciplinah) in predvsem nezadostna povezava znanja in njegove uporabe za povečanje konkurenčnosti in fleksibilnosti gospodarstva. Sodelovanje podjetij med seboj in z raziskovalnimi inštitucijami ter univerzo je premajno in je zato tudi prepočasno in nezadostno pretvarjanje rezultatov temeljnih in aplikativnih raziskav v razvoj (inovacije) ter v boljši konkurenčni položaj gospodarstva. Ta pojav je značilen tudi za Evropo v primerjavi z ZDA in Japonsko in ga imenujejo "evropski paradoks". Po mnogih kazalcih je ta pojav še posebej v Sloveniji izrazit. Vpetost slovenske raziskovalne sfere v splošni družbeni razvoj in dvig konkurenčnosti je šibka in je lahko pomembna ovira nadaljnjega družbenega razvoja.

Skladno s temi ugotovitvami in usmeritvami SGRS v okviru Ciljnega raziskovalnega programa kot posebej pomembne izpostavljam tri skupine ciljev:

1. krepitev inovacijske kulture (zajema usposabljanje in mobilnost kadrov, osveščanje javnosti, izobraževanje managementa za spreminjanje organizacijske kulture v korist inovativnosti, promocija inovativnosti v javni administraciji)
2. vzpostavitev ustreznega administrativnega, pravnega in finančnega okolja, ki bo spodbujalo inovacijsko dejavnost (zajema zaščito intelektualne lastnine in

harmonizacijo zakonodaje, poenostavitev administrativnih postopkov, oblikovanje skladov rizičnega kapitala za spodbujanje inovativnosti, pospeševanje povezav med raziskovalnimi dejavnostmi in zasebnim financiranjem)

3. okrepitev sodelovanja med raziskovanjem in njegovo difuzijo s ciljem, da bi čim večji del gospodarstva in javnega sektorja imel koristi od znanstvenih dosežkov (še zlasti srednja in mala podjetja) – zajema pospeševanje zasebnega financiranja raziskav, oblikovanje tehnoloških parkov in inkubatorjev, ter povečevanje števila visokotehnoloških podjetij, intenzivnejše sodelovanje med javnimi raziskovalnimi inštitucijami, univerzo in podjetji, spodbujanje mednarodnega prenosa tehnologije, pospeševanje inovativnosti v malih in srednjih podjetjih, pospeševanje čezmejnega industrijskega sodelovanja, povezovanje z evropskimi programi pospeševanja inovativnosti.

Ena od najbolj pomembnih razvojnih sprememb v zadnjem desetletju je pojav informacijske družbe, ki temelji na znanju in pospešuje razvoj podjetij »nove ekonomije« zlasti na področju telekomunikacij in biotehnologije. Tudi stara ekonomija z uvajanjem novih tehnologij in novih znanj ter s prenovo in informatizacijo tradicionalnih procesov povečuje učinkovitost, prilagodljivost in konkurenčnost ter se postopno integrira v novo ekonomijo. Slovenija bo v prihodnje bolj dinamično in fleksibilno spodbujala razvoj informacijsko-telekomunikacijskih, poslovnih in finančnih storitev ob zagotavljanju telekomunikacijske infrastrukture in zadostni ponudbi visoko usposobljenih kadrov z ustreznimi tehničnimi in menedžerskimi znanji.

5. Ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«

Ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006« (v nadaljevanju CRP) je posebna oblika znanstveno-raziskovalnega programa, s katerim želi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport v sodelovanju z drugimi ministrstvi in drugimi naročniki projektov prispevati k oblikovanju in uresničevanju strateških ciljev razvoja Slovenije. CRP usmerja raziskovalno podporo družbenemu in gospodarskemu razvoju Slovenije. Oblikovan je kot program raziskovalno - razvojnega mrežnega povezovanja med vedami oziroma raziskovalnimi inštitucijami in med posameznimi vladnimi resorji.

Namen CRP-a je zagotoviti ciljno usmerjeno raziskovalno podporo:

1. pripravi dokumentov dolgoročnega razvojnega načrtovanja in sistemskih rešitev za njihovo izvrševanje na nacionalni ravni in po posameznih, medsektorsko in medresorsko opredeljenih prednostnih področjih,
2. spremljanju (monitoringu) in vrednotenju (evalvaciji) uresničevanja temeljnih usmeritev teh dokumentov in sistemskih rešitev,
3. prilagajanju ali spreminjanju njihovih ciljev ter ukrepov za izvajanje glede na spremenjene okoliščine v domačem in/ali mednarodnem okolju.

CRP v skladu s Sklepom ministrstva (Url RS, št. 62/01) sestavlja devet težišč, to je devet tematskih področij raziskav, ki povezujejo več sektorskih področij in so opredeljena na osnovi nacionalnih razvojnih prioritet. V skladu s cilji in prednostnimi nalogami v SGRS in drugih državnih razvojnih dokumentih so težišča CRP-a naslednja:

1. Konkurenčnost gospodarstva
2. Učinkovitost države in razvoj demokracije
3. Človeški viri in socialna kohezivnost
4. Gospodarska infrastruktura

5. Uravnotežen regionalni in prostorski razvoj ter razvojna vloga okolja
6. Celostni razvoj na področju živil, zdrave prehrane ter podeželja
7. Mednarodni odnosi in nacionalna varnost
8. Narodna identiteta, pluralnost in mednarodne integracije
9. Informacijska družba (ID)

Temeljna načela CRP-a:

1. Raziskave o konkurenčnosti Slovenije so ciljno in problemsko naravnane na izboljšanje konkurenčne sposobnosti Slovenije kot podlage za uspešen razvoj Slovenije in povečanje blaginje njenega prebivalstva. Upoštevajo osnovno usmeritev SGRS na trajnostni razvoj Slovenije ter medsebojno povezanost in odvisnost gospodarskih, socialnih in okoljskih razsežnosti razvoja.
2. Konkurenčnost je opredeljena kot sposobnost nacionalnega gospodarstva, da proizvaja mednarodno konkurenčne proizvode in storitve na način, ki zagotavlja trajnostni razvoj Slovenije in zadovoljiv življenjski standard prebivalstva. Raziskave so ciljno usmerjene na ključne dejavnike, ki povečujejo konkurenčnost države, še zlasti na tistih področjih, kjer Slovenija v mednarodnih primerjavah močno zaostaja.
3. Raziskave ustvarjajo jasen pregled nad obstoječim stanjem konkurenčnosti in nad stanjem, ki ga želimo doseči, ter načine, kako se bo dosegla boljša raven konkurenčnosti. CRP bo dal poseben poudarek učinkovitemu prenosu izkušenj, rešitev in novosti iz mednarodnega okolja.
4. Raziskave so prvenstveno namenjene vladnim resorjem, upoštevajoč, da ima vlada ob nujnosti zmanjševanja posegov v gospodarstvo naslednje ključne naloge:
 - zagotavljanje makroekonomske in socialne stabilnosti ter trajnostnega razvoja, ki je tudi regionalno in prostorsko uravnotežen,
 - izboljšanje kvalitete človeških virov, socialnega kapitala in pomembnih infrastrukturnih dejavnosti (izobraževanje in trg delovne sile, raziskave in tehnološki razvoj, informacijsko-telekomunikacijska dejavnost, ekonomska infrastruktura in infrastruktura varstva okolja),
 - izboljšanje podjetniškega okolja ter vzpostavljanje mikroekonomskih iniciativ, pravil in podpor, ki stimulirajo dvig produktivnosti in konkurenčnosti,
 - spodbujanje dejavnosti na področjih, ki so z razvojnega vidika ključni za nacionalno gospodarstvo,
 - krepitev sposobnosti za opravljanje razvojne vloge države v njeni regulativni in upravni, zakonodajni ter pravosodni vlogi; učinkovita država, skupaj z razvito demokracijo, nudi stabilno, kredibilno, transparentno in učinkovito okolje za trajnsotni razvoj.
5. Prednost bodo imeli projekti, ki povezujejo ekonomsko, socialno in okoljsko razsežnost trajnostnega razvoja, in ki gradijo na interdisciplinarnosti in medinstitutskem sodelovanju ter na fleksibilnosti in povezovanju projektov iz različnih težišč v okviru CRP-a.

6. Težišča v okviru CRP-a Konkurenčnost Slovenije 2001 - 2006

Težišče 1. Konkurenčnost gospodarstva

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam dejavnikov mednarodne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti politik države za krepitev mednarodne konkurenčnosti gospodarstva, zlasti na področju podjetništva, krepitev inovacijske sposobnosti ter znanstvene in tehnološke politike,

razvoja nove ekonomije, aktivne vključitve slovenskega gospodarstva v spreminjajoče se mednarodno okolje, politike usmerjanja tujih investicij na način generiranja tehnološkega transferja in transferja znanja, fleksibilnosti trga dela, povezave trga dela in socialne kohezije, kreditno-monetarne, davčne, dohodkovne in cenovne politike.

Težišče 2. Učinkovitost države in razvoj demokracije

Težišče je prednostno namenjeno analizam učinkovitosti države glede na učinkovitost zakonodajne, pravosodne in izvršilne oblasti posamezno in glede njihove interakcije. Poleg posameznih vej oblasti se upošteva tudi druge institucije, ki prispevajo k učinkovitosti države, in odnos države do civilne družbe. Analize so namenjene tudi primerjalnim raziskavam učinkovitosti slovenske države z drugimi, identificiranjem področij, kjer Slovenija najbolj zaostaja, ter s predlaganjem in spremljanjem institucionalnih rešitev in ukrepov, ki bi okrepile učinkovitost države, zlasti na področju javne uprave in pravosodja. Težišče je namenjeno tudi raziskavam novih oblik demokracije, partnerstva s civilno družbo in prilagajanja za sodelovanje v demokratičnih inštitucijah EU, ter raziskavam možnosti in pogojev za decentralizacijo Slovenije, za oblikovanje pokrajin ter njihova vloga pri izboljšanju učinkovitosti države. Težišče je namenjeno tudi raziskavam problemov, izzivov in odzivov pri razvijanju odnosov med državo in civilno družbo, pri oblikovanju nacionalnega konsenza o skupnih vrednotah in ciljih, o državljski odgovornosti in zaupanju državljanov v državne institucije.

Težišče 3. Človeški viri in socialna kohezivnost (*povezanost*)

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam razvoja človeškega dejavnika in njegovega vpliva na konkurenčnost Slovenije ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti politik države za razvoj človeškega dejavnika, zlasti na področjih izobraževanja in usposabljanja odraslih (spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja in usposabljanja, odpravljanje funkcionalne nepismenosti, identifikacija potrebnih bodočih znanj za mednarodno konkurenčnost), znanosti, zdravja, športa, socialnega razvoja in socialne kohezije kot dejavnika konkurenčnosti, stanovanjskega gospodarstva in oskrbe ter kulturnega razvoja. Težišče je namenjeno tudi raziskavam kakovosti življenja, zlasti na področju hrane, prehranjevanja in zdravja, okolja in zdravja, staranja prebivalstva, preživljanja prostega časa in izzivov demografskih sprememb.

Težišče 4. Gospodarska infrastruktura

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam razvoja gospodarske infrastrukture in njenega vpliva na konkurenčnost Slovenije ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti energetske, komunalne in prometne politike države (deregulacija, privatizacija, cenovna politika). V tem okviru je tudi (tele)komunikacijska infrastruktura ena od osnovnih gospodarskih infrastruktur, ki vpliva in bo vsak dan bolj vplivala na konkurenčnost v svet vključenega gospodarstva. Prednost v težišču imajo teme, ki integrirano obravnavajo sinhroniziran in celovit razvoj vseh delov infrastrukture in njihov pomen za konkurenčnost nacionalnega gospodarstva.

Težišče 5. Uravnovežen regionalni in prostorski razvoj ter razvojna vloga okolja

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za pomoč pri oblikovanju in spremljanju politike uravnoveženega in celovitega regionalnega razvoja, predvsem na področjih

gospodarskega in kmetijskega razvoja, znanosti, šolstva, kulture in okolja. Težišče je posebej namenjeno tudi raziskavam za pomoč pri spremljanju stanja okolja in oblikovanju politik za trajnostno rabo okoljskega kapitala kot konkurenčne prednosti Slovenije ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju politike optimalne izrabe prostora kot gospodarskega vira.

Težišče 6. Celostni razvoj kmetijstva in podeželja ter zagotavljanje varne in zdrave prehrane

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za spremljanje in oblikovanje celostnega in trajnostnega razvoja kmetijstva ter podeželja z zagotavljanjem pridelave in predelave varne in zdrave hrane. Raziskave naj prispevajo h krepitvi konkurenčnosti celotne agro-živilske verige, dvigu blaginje podeželjskega prebivalstva, vendar ne na škodo, temveč v podporo dviga kakovosti in varnosti hrane ter zdravja rastlin, živali in ljudi. Podprte so raziskave, ki prispevajo k razvoju novih, okolju in zdravju prijaznih tehnologij, ter k novi organiziranosti in k splošnemu in uravnoveženemu dvigu ekonomske učinkovitosti kmetijstva in živilskopredelovalne industrije.

Težišče 7. Mednarodni odnosi in nacionalna varnost

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za oblikovanje in spremljanje mednarodne in varnostne politike, zlasti na področju mednarodnih odnosov in integracij, ter notranje varnosti in tudi naravnih nesreč. Namenjeno je tudi raziskavam o povezanosti mednarodnega političnega položaja Slovenije in njene gospodarske konkurenčnosti ter o materialnih in nematerialnih stroških in koristih vključevanja v mednarodne integracije.

Težišče 8. Narodna identiteta, pluralnost in mednarodne integracije

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za oblikovanje in spremljanje ohranjanja nacionalne identitete v multikulturni družbi ob soočanju s procesi evropske integracije in globalizacije. V tem kontekstu se izpostavljajo po eni strani vprašanja manjšin, izseljenstva in migracij, po drugi pa tudi razmerja med tradicionalno kulturo in novimi kulturnimi iniciativami, vezanimi na urbane kulturne prostore.

Težišče 9. Informacijska družba

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za spremljanje in spodbujanje razvoja informacijske družbe in gospodarstva ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju politik za razvoj mednarodno konkurenčne informacijske družbe, zlasti s pomočjo spodbujanja razvoja ustrezne infrastrukture in uvajanja informacijske tehnologije. Namenjeno je tudi raziskavam s področja sodobnih oblik trga dela, izobraževanju za in o informacijski družbi, novim oblikam socialne povezanosti in preprečevanju izključenosti, razvoju demokracije, kulture in uprave ter oblikovanja uporabniku prijazne informacijske družbe.

V prilogi so podana Izhodišča oziroma okvirni programi CRP«Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, ki so jih izdelali strokovni sveti za posamezna težišča CRP!

Viri

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Ciljni raziskovalni program "2002 – 2006" raziskovalna podpora strateškega razvoja Slovenije na posameznih področjih javnega interesa (Urad za znanost, Ljubljana 14. 2. 2001)

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Sklep o oblikovanju Ciljnega raziskovalnega programa (CRP) Konkurenčnost Slovenije 2001 – 2006 (Ljubljana 12.7. 2001)

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Javni razpis za izbiro raziskovalno-razvojnih projektov Ciljnega raziskovalnega programa Konkurenčnost Slovenije 2001 – 2006 v letu 2001 (Ljubljana, 13. 9. 2001)

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Pravilnik o pogojih in postopkih izbora in financiranja mrežnih raziskovalno-razvojnih programov v okviru Ciljnega raziskovalnega programa za podporo strateškega razvoja Slovenije na posameznih področjih javnega interesa (Ljubljana, 12.9. 2001)

UMAR: Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001 – 2006, Ljubljana, 2001

UMAR: Poročilo o razvoju 2002.

UMAR: Jesensko in pomladansko poročilo 2001.

UMAR: Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2000 – 2001, Ljubljana 2001

European Commission: Competitiveness and Social Cohesion: Implications for Candidate Countries, Brussels 2001

OECD: Competition, Innovation, and Competitiveness in Developing Countries, Paris 1999

World Economic Forum (WEF): The Global Competitiveness Report 2001-2002, Geneva 2001

IMD: The World Competitiveness Yearbook 2001, Lausanne 2001

Kovačič Art, Peter Stanovnik: Svetovna konkurenčnost Slovenije ter vplivi vključevanja v EU, IER 2000, Ljubljana

Radej Bojan: Od konvencionalnega ekonomskega razvoja k trajnostnemu – implementacijske teze, IB revija 4/2001

Izhodišča oziroma okvirni programi CRP »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006« po posameznih težiščih CRP: *

Predstavitve oziroma okvirne programa za posamezno težišče CRP so pripravili strokovni za težišča CRP, upoštevajo pa predvsem naslednje:

- Utemeljitev in problematiko težišča in predlaganih raziskovalnih tem z vidika vpliva na konkurenčnost in trajnostni razvoj Slovenije,
- Področja in raziskovalne teme v okviru težišča s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju,
- Možnosti in potrebe povezovanja področij in raziskovalnih tem težišča z drugimi težišči v okviru CRPa in v drugih CRPih

Težišče 1. Konkurenčnost gospodarstva

V desetih letih uspešne tranzicije je Slovenija dosegla razmeroma visoko in stabilno gospodarsko rast, stabilno makroekonomsko okolje in ohranila najvišjo življenjsko raven prebivalstva od vseh držav v tranziciji. Medtem ko je bila v prvem desetletju slovenska razvojna politika osredotočena na makroekonomsko stabilizacijo, tranzicijske reforme in oblikovanje institucionalnih okvirov tržnega gospodarstva, pa se na začetku novega desetletja sooča z drugimi izzivi, ki so povezani z vstopom v EU in s spremenjenim mednarodnim okoljem.

Kljub hitri gospodarski rasti je stopnja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva še precej nižja kot v razvitih tržnih ekonomijah. Defenzivno prestrukturiranje je sicer končano, ofenzivno pa je še vedno v teku. Gospodarski subjekti se pri poslovanju še vedno srečujejo z neprijaznim poslovnim okoljem, kar je posledica še nedokončane institucionalne izgradnje in številnih administrativnih ovir, kar utegne v prihodnje negativno vplivati na gospodarski razvoj. Različne svetovne inštitucije (IMD, WEF) ocenjujejo, da so za naslednja leta razvojne perspektive Slovenije nižje, če ne odpravi slabosti, ki so predvsem v slabšem poslovnem okolju, zlasti na področju (ne)razvitosti kapitalskih trgov in težkega dostopa do rizičnega kapitala ter pogojev za oblikovanje inovacijskih grozdov. Potrebne spremembe ne pomenijo le zmanjšanja vloge države v gospodarstvu in odpravljanja tržnih nepravilnosti. Predvsem gre za učinkovitejši način njenega delovanja in za krepitev pozitivne vloge države, ki mora oblikovati podjetnikom in posameznikom prijazno okolje, skrbeti za potrebne naložbe, pospešeno oblikovati spodbudnejše okolje za krepitev inovacijske sposobnosti, spodbujati oblikovanje inovacijskih in podjetniških grozdov in vplivati na zahtevnejše domače povpraševanje z bolj zahtevnimi standardi kvalitete.

Gospodarski razvojni dejavniki so v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006 (SGRS) v začetku novega desetletja opredeljeni z intenzivno internacionalizacijo gospodarjenja, s procesi globalizacije in regionalizacije na svetovni ravni, z inovativnostjo na vseh področjih dela in v vseh fazah proizvodnje, in z razvojem novih, zlasti informacijsko – komunikacijskih tehnologij. Glavna razvojna naloga je izboljšanje konkurenčnosti in inovativnosti gospodarstva ter s tem aktivno prilagajanje spremembam v svetu. Za uresničitev tega temeljnega cilja je v SGRS podana tudi spremenjena vloga države, ki mora svoje

delovanje prilagoditi tržnemu gospodarstvu, za kar pa je potrebno poznavanje svetovnih trendov, nacionalnih gospodarskih potencialov ter sodobnih postopkov in metod pri oblikovanju in izvajanju razvojne politike, čemur naj bi bile namenjene tudi raziskave CRP.

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam dejavnikov (mednarodne) konkurenčnosti gospodarstva ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti politik države za krepitev (mednarodne) konkurenčnosti gospodarstva, zlasti na področjih podjetništva, tehnološkega razvoja, fleksibilnosti trga dela, davčne, okoljske in prostorske zakonodaje.

Področja in raziskovalne teme v okviru težišča s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju

Področje 1: Gospodarstvo in podjetništvo

- 1.1. Tržne strukture, njihova moč in cenovne disparitete
- 1.2. Konkurenčnost gospodarstva kot celote
- 1.3. Konkurenčnost proizvodnih dejavnikov
- 1.4. Učinki investicij na gospodarsko rast
- 1.5. Poslovno okolje
- 1.6. Učinki razvojne politike

Področje 2: Tehnološki razvoj

- 2.1. Vlaganja v razvojno-raziskovalno dejavnost (temeljne in aplikativne raziskave ter druge razvojno-raziskovalne aktivnosti)
- 2.2. Znanstveno-raziskovalni kader
- 2.3. Povezovanje znanstveno-raziskovalnih institucij s podjetji
- 2.4. Inovativna dejavnost v podjetjih

Področje 3: Javne finance in finančni sistem

- 3.1. Ustreznost davčnega sistema z vidika konkurenčnosti gospodarstva in demografske strukture
- 3.2. Razvojna funkcija države skozi javnofinančne odhodke
- 3.3. Potrebe in potenciali razvoja finančnega sistema

Področje 4: Načrtovanje in monitoring razvoja

- 4.1. Vzpostavitev mednarodno primerljivih podatkovnih osnov za različna področja in območja gospodarskega razvoja
- 4.2. Vzpostavitev modelov ter drugih metod in orodij za spremljanje učinkov razvojne politike države pri pospeševanju razvoja podjetniškega sektorja in konkurenčnosti
- 4.3. Vzpostavitev načrtovanja in spremljanja razvoja podjetniškega poslovnega okolja (prostor, okolje, delovna sila, finance)

Možnosti in potrebe povezovanja težišča z drugimi težišči v okviru CRP

Težišče se interdisciplinarno navezuje tudi na druga težišča CRP: na težišče 2 (učinkovitost države - javna uprava), težišče 3 (človeški viri - izobraževanje, usposabljanje), težišče 5 (regionalni in prostorski razvoj) in težišče 9 (informacijska družba).

Težišče 2. Učinkovitost države in razvoj demokracije

Država v širšem smislu je v moderni družbi zelo pomemben faktor, ki bodisi pozitivno ali negativno vpliva na konkurenčnost gospodarstva v mednarodnem okolju. Težišče 2 zajema zakonodajno, sodno in izvršilno vejo oblasti kot tudi vse tiste paradržavne organizacije, ki izvršujejo javna pooblastila. Za analizo delovanja učinkovitosti države pa ni pomembna zgolj analiza države kot take, ampak tudi civilne družbe. Zato je analiza odnosa med državo in civilno družbo pomemben sestavni del Težišča 2. Ta del analize se nadaljuje z delom, ki je namenjen raziskovanju novih oblik demokracije.

Zelo pomemben del Težišča 2 je namenjen raziskovanju mednarodnega položaja države. Mednarodne primerjave konkurenčnosti države so vse bolj pomemben indikator kvalitete dela posameznih državnih institucij. Zato je velik poudarek namenjen raziskavam, ki primerjalno analizirajo naše domače institucije in na podlagi primerjalnih analiz izpostavijo prednosti ali slabosti domače ureditve. Takšna mednarodna usmeritev je potem lahko podlaga za konkretnjša priporočila glede morebitnih sprememb domačih institucij. Prehod od primerjalnih analiz do sklepov oziroma priporočil za domače reforme ni avtomatičen in enosmeren. Nujno kaže upoštevati kontekst, tradicijo, zgodovino, in ne avtomatično kopirati institucij iz drugih okolij. To je tudi glavno spoznanje historičnega institucionalizma, zelo močne teoretične smeri v politični teoriji in analizi. Primerjalna analiza pa poleg primerjave ureditev v različnih državah nujno vključuje tudi širše mednarodne analize, ki posebno pozornost namenjajo vplivom globalizacije na način delovanja nacionalnih držav. Za Slovenijo je izjemnega pomena evropski pravni in politični prostor, zato mora vsaka analiza vključevati tudi ta vidik, kar pomeni analizo evropskih predpisov in politik, ki so pomembni za delovanje države. Posebni poudarki v okviru Težišča 2 so namenjeni sledečim vsebinam:

- analiza sodobnih trendov razvoja na področju zakonodajne, sodne in izvršilne veje oblasti
- analiza reform državne uprave s poudarkom na prenašanju pristojnosti na širši javni sektor, ki vključuje različne oblike nedržavnih organizacij
- analiza strukture in pristojnosti lokalne samouprave s poudarkom na analizi regionalizacije in decentralizacije, kar vključuje predvsem smeri v evropskem političnem prostoru
- analiza modernih oblik organizacije pravosodja, usmerjenih predvsem v večjo učinkovitost institucij na tem področju
- analiza novih oblik demokracije, ki vključuje strukturo predstavniških organov oblasti, njihove notranje organizacije, kot tudi povezave z državljani in civilno družbo ter volilnih sistemov
- analiza odnosov med državo in civilno družbo s posebnim poudarkom na novih institucionalnih oblikah sodelovanja med državo in civilno družbo, kot tudi analiza problema zaupanja v institucije države in problematika oblikovanja nacionalnega konsenza o skupnih vrednotah in ciljih.
- analiza reforme javne uprave, ki gre v smeri odpiranja javne uprave k državljanom (»odprta uprava«), ki zajema različne novejšje oblike soodločanja in participacije državljanov pri sprejemanju političnih odločitev v družbi.

Težišče 3. Človeški viri in socialna kohezivnost (*povezanost*)

Razvoj družbe se je še pred desetletji zdel povezan predvsem z razvojem tehnike in tehnologije. Spremljanje dejavnikov razvoja je potekalo popredmeteno, kot da je lahko neodvisno od razumevanja razvoja človeka in širšega družbenega konteksta. Povečevanje deleža dejavnikov, ki so neposredno vezani na sposobnost oz. usposobljenost človeških virov, kot npr. znanje, in hkrati pomen kakovosti človekovega bivanja je vplivalo na drugačno

razumevanje vloge človeških virov za razvoj družbe. Znanje je ključni dejavnik razvoja sodobnih družb, zato so vprašanja povezana s posedovanjem in sposobnostjo uporabe znanja toliko pomembnejša. Hkrati se postavlja vprašanje, komu je razvoj namenjen oziroma, kako vpliva na življenje posameznika in razvoj sodobnih družb. Kakšna je torej kakovost življenja, socialni razvoj, kakšni so pogoji življenja (stanovanjska problematika), pogoji za zdravje. Odgovori na navedena vprašanja so povezani z možnostjo vključevanja v sodobne razvojne tokove.

Težišče je zato prednostno namenjeno raziskovanju človeškega dejavnika in mehanizmom za ohranjanje in povečevanje socialne kohezivnosti s ciljem, da prispevajo k povečevanju konkurenčnosti Slovenije, zlasti na področjih izobraževanja in usposabljanja, znanosti, športa, zdravja, socialnega razvoja in socialne kohezije ter kulturnega razvoja. Spodbuja povezovanje sektorskih politik države in ukrepov na posamičnih področjih. Raziskave naj bi posebej upoštevale vplive, ki jih ima oziroma jih bo imelo vključevanje Slovenije v Evropsko unijo in usmeritev EU v na znanju temelječe družbe.

Prednostne raziskovalne teme s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju so namenjene za:

- razvoj na znanju temelječe družbe v Sloveniji: proučevanje strategij, dejavnikov, mehanizmov razvoja znanja in usposobljenosti,
- pospeševanje vseživljenjskega učenja,
- povečevanje poklicne usposobljenosti,
- izboljšanje bralne, funkcionalne in informacijske pismenosti ter poznavanje delovanja družbenih institucij,
- razvoj mednarodno primerljivih kazalnikov oziroma sistemov za spremljanje in evalvacijo izobraževanja,
- spremljanje kakovosti vzgoje in izobraževanja,
- proučevanje izobraževanje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami
- proučevanje enakih možnosti v izobraževanju,
- vloga šolskega svetovalnega dela v sodobni šoli,
- proučevanju /socialnointegracijske/ vloge šole v sodobni družbi,
- podporo projektom, ki zadevajo javni interes na področju stanovanjske gradnje, prenove in poselitve prostora ter socialnih korektivov v socialni politiki države«.
- proučitev položaja in (institucionalno) razreševanje problematike posebnih socialnih kategorij: družine s patološkimi problemi, istospolno usmerjeni, invalidi, najrevnejši, mladoletni prestopniki in najstarejši, nasilno vedenja v družinah (avtoagresivnost in heteroagresivnost)
- izboljšanje kakovosti življenja in raziskavam na področju javnega zdravja in organizacije zdravstvenega varstva, raziskovanju vplivov fizičnega, delovnega in družbenega okolja na zdravje ter vplivov demografskih sprememb
- proučevanje dejavnikov tveganja oz. varovalnih dejavnikov na zdravje prebivalstva, ki bodo v pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti politik in ukrepov na področju ohranjanja, varovanja in krepitev zdravja.

Težišče 4. Gospodarska infrastruktura

Na konkurenčnost Slovenije pomembno vpliva tudi razvitost in učinkovitost gospodarske infrastrukture, v katero je treba šteti energetske, komunalne, prometne in telekomunikacijske infrastrukture. Od učinkovitosti energetske, komunalne, prometne in telekomunikacijske politike države (deregulacija, privatizacija, cene) bo med drugim odvisna tudi konkurenčnost v svet vključenega slovenskega gospodarstva. Prednost v tem težišču naj bi zato imele teme, ki integrirano obravnavajo sinhroniziran in celovit razvoj vseh delov infrastrukture in njihov pomen za konkurenčnost nacionalnega gospodarstva. V tem okviru je poleg učinkovitosti gospodarske infrastrukture za gospodarsko konkurenčnost Slovenije treba proučiti, ob upoštevanju vseh s strani Slovenije sprejetih mednarodnih sporazumov in obvez, tudi njen vpliv na mednarodni ugled in položaj Slovenije.

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za:

- spremljanje razvoja gospodarske infrastrukture in njenega vpliva na konkurenčnost Slovenije;
- pomoč pri oblikovanju in spremljanju učinkovitosti energetske, komunalne in prometne politike države;
- spremljanje razvoja in učinkovitosti (tele)komunikacijske infrastrukture ter politike države na tem področju;

Tematski sklop in raziskovalne teme v okviru težišča s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju

Tematski sklop: Uravnoteženi prometni sistem Slovenije

- Analiza razvojnih možnosti javnega potniškega prometa ob upoštevanju prostorskega razvoja urbanih področij
- Analiza razvojnih možnosti intermodalnih vozlišč (Intermode)
- Analiza eksternih stroškov in koristi prometa
- Razvoj prometne infrastrukture v okoljsko/prostorsko ranljivih območjih,
- Določitev indikatorjev razvitosti prometnega sistema in vzpostavitev sistema monitoriranja primernih parametrov,
- Uvajanje inteligentnih transportnih sistemov,
- Ekonomsko ovrednotenje učinkov transporta in prometne infrastrukture.

Navezava težišča 4 je predvsem na težišča 1, 5, 6, 7 in 9.

Težišče 5. Uravnotežen regionalni in prostorski razvoj ter razvojna vloga okolja

Težišče Uravnotežen regionalni in prostorski razvoj ter razvojna vloga okolja je prvenstveno namenjeno interdisciplinarnim raziskavam, ki nudijo podporo oblikovanju, izvajanju in spremljanju uresničevanja trajnostnega razvoja, in sicer na področju prostorskega, ekonomskega, socialnega in okoljskega ravnanja, z namenom ustvarjanja kakovostnega bivalnega in delovnega okolja, ki bo enakovredno in konkurenčno drugim območjem Evrope.

Izhodiščna dokumenta tega težišča sta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije in Državni razvojni program RS. Na nivoju vsakega področja dejavnosti, ki je vključeno v težišče imajo pomembno vlogo posamezni razvojni programi, v katerih so opredeljene ciljne usmeritve posameznih dejavnosti.

Na področju **prostora** tako predstavljajo temeljno vodilo za dolgoročno, kontinuirano in usklajeno usmerjanje prostorskega razvoja Politika urejanja prostora Republike Slovenije in Strategija prostorskega razvoja Slovenije, ki obravnava slovenski prostor in prostorski razvoj integralno, s poudarkom na soodvisnosti posameznih prostorskih sistemov ter nujnosti medsektorskega sodelovanja ter zagotavljanja usklajenega delovanja na vseh ravneh prostorskega planiranja.

Sodobni procesi razvoja v času hitre globalizacije gospodarskih in storitvenih dejavnosti, znanja in kulture imajo močan vpliv na prostor ter spreminjajo ali ogrožajo naravno in bivalno okolje. Zato je glavni strateški cilj na področju državnega prostorskega načrtovanja doseganje stanja v prostoru, ki omogoča konkurenčnost države, kvalitetno bivanje, policentrični razvoj omrežja mest in drugih naselij v povezavi z učinkovito infrastrukturno opremljenostjo prostora, trajnosten razvoj podeželja in pretežno naravnih območij, ohranjanje narave ter aktivno upravljanje z okoljem in drugimi vrednotami.

Lociranje podatkov in pojavov v prostoru je temeljno poslanstvo geodetskih evidenc, ki predstavljajo osnovno podatkovno infrastrukturo vsake države. Geodetske podlage so eden od temeljnih podatkov, ki služijo prikazu lokacij v prostoru in se izkazujejo s prikazi topografije, nepremičninskih objektov in temeljnih točk osnovnega referenčnega sistema.

Tudi področje razvoja državne ekonomije je odvisno in povezano z razvojem trga z nepremičninami. Merilo dobrega delovanja trga z nepremičninami je število opravljenih transakcij z nepremičninami, kjer imajo pomembno vlogo nepremičninske evidence, zemljiški kataster in kataster stavb. Grajenje politik in smeri trajnostnega razvoja na področju urejanja prostora, okolja, kmetijstva, infrastrukture in drugih, na lokalni in državni ravni, je soodvisno od dobrih geodetskih podlag za usmerjanje in vodenje razvoja ter njihovih izvedbenih nalog.

Na področju **okolja** predstavlja Nacionalni program varstva okolja strategijo varstva okolja in rabo naravnih dobrin, iz katerega izhajajo še drugi razvojni programi kot vodilo strateškemu razvoju na področju okolja . V skladu s tem programom se morajo dopolniti operativni načrti na področjih tistih dejavnosti, ki vplivajo na okolje ter za posamezne sestavine okolja.

V prvem sklopu so tako že sprejeti operativni načrti, in sicer: Strategija in kratkoročni akcijski načrt zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, Strateške usmeritve ravnanja z odpadki , Odlok o operativnem programu odvodnje in čiščenja komunalnih odpadnih voda s programom projektov vodooskrbe, Odlok o operativnem programu ravnanja z embalažo in odpadno embalažo za obdobje od 2002 do konca 2007.

V drugi sklop pa sodijo operativni načrti, za katere se je Republika Slovenija tudi v Državnem programu za prevzem pravnega reda EU in pogajalskih izhodiščih zavezala, da jih bo izdelala in sprejela na področju varstva zraka in na področju odpadkov. Program aktivnosti ohranjanja kakovosti tal bo usmerjen v preprečevanje erozije, degradacije, onesnaževanja in ohranjanja rodovitnosti.

Na področju ohranjanja narave bodo v prihodnosti prizadevanja usmerjena predvsem v zagotavljanje trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri, katerega obvezni sestavni del mora ostati in postati ohranjanje in razvoj biotske raznovrstnosti. S predpisi in razvojnimi strategijami se morajo zagotoviti pravni okviri za sočasno in soodvisno uresničevanje njihovih ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij. Gospodarjenje z obnovljivimi naravnimi viri mora zagotavljati njihovo ohranitev in varstvo, zato mora biti načrtovano in zahteva njihovo ekosistemsko obravnavo. K temu, da bi se pogoji za trajnostno gospodarjenje lahko v celoti uresničili, mora prispevati tudi raziskovalna dejavnost.

Preko teh razvojnih programov in že navedenih strateških dokumentov, se bodo v prihodnje obvladovali kompleksni problemi okolja ter s tem uresničevala načela trajnostnega razvoja in kakovostnega bivalnega okolja.

Osnovne naloge razvoja na področju **varstva pred naravnimi nesrečami** izhajajo iz izhodišč in usmeritev Nacionalnega programa varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, Zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (Ur.l. RS, št. 64/94), Zakona o varstvu pred požarom (Ur.l. RS, št. 71/93), Zakona o gasilstvu (Ur.l. RS, št. 71/93) ter Zakona o varstvu pred utopitvami (Ur.l. RS, št. 44/00).

Namen in cilji razvoja so: preprečevanje nevarnosti in nesreč ter njihovih posledic; odkrivanje, napovedovanje in opozarjanje na nevarnosti nesreč; odprava posledic do normalizacije razmer; razvoj normativne ureditve področja varstva pred nesrečami; izobraževanje za raziskovalno in razvojno delo na tem področju; uporaba pridobljenega znanja in dosežkov na drugih področjih. Iz tega izhajajo tudi temeljne naloge, ki so: preprečevanje in zmanjševanje posledic nesreč; spremljanje nevarnosti in opozarjanje nanje; pripravljenost na ukrepanje ob neseči; zaščita, reševanje in pomoč ob nesreči ter odprava posledic in sanacija po nesreči.

Težišče 6. Celostni razvoj kmetijstva in podeželja ter zagotavljanje varne in zdrave prehrane

Kmetijstvo izgublja na splošnem gospodarskem pomenu, vedno večjo težo pa pridobivajo druga vprašanja povezana s to dejavnostjo. Sodobne družbe priznavajo kmetijstvu večnamenskost, ki se izraža njegovih okoljskih, prostorskih, socialnih, posredno pa tudi zdravstvenih funkcijah. Kmetijstvo ni zgolj pridelava hrane namenjene trgu, ampak s svojo osnovno dejavnostjo lahko prispeva tudi k ohranjanju poseljenosti, socialnemu ravnovesju, ohranitvi kulturne krajine ter pomembno vpliva na stanje okolja ter kakovost in zdravstveno primerno hrane. Ob pospešeni globalizaciji in urbanizaciji Slovenija ohranja značaj podeželjskosti, načini in postopki kmetijske pridelave pa še ohranjajo del biodiverzitete in kulturne krajine. Tudi kakovost in zdravstvena neoporečnost doma pridelanih živil sta na ravni, ko je mogoče oblikovati razvoj kmetijstva v smeri trajnostnega razvoja in konkurenčnih prednosti Slovenije. Raziskovalne skupine na področju biotehnike so vse še premalo vključene v raziskave, ki bi podprle tovrstni razvoj, obstaja pa zadosten potencial znanja in infrastrukture za programsko in ciljno usmerjanje raziskovalnega dela v nakazani smeri.

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za:

- a. spremljanje in oblikovanje celostnega in trajnostnega razvoja kmetijstva ter podeželja;
- b. zagotavljanje pridelave in predelave varne in zdrave hrane;
- c. krepitev konkurenčnosti celotne agro-živilske verige,
- d. dvig blaginje podeželjskega prebivalstva, vendar ne na škodo, temveč v podporo dviga kakovosti in varnosti hrane ter zdravja rastlin, živali in ljudi;
- e. razvoju novih, okolju in zdravju prijaznih tehnologij in organiziranosti, v smeri povečanja konkurenčnosti kmetijstva, živilskopredelovalne industrije in splošnega dviga konkurenčnosti države.

Tematski sklopi in teme v okviru težišča s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju

Tematski sklop 1: Nove in integrirane tehnologije ter organiziranost kmetijstva ter živilsko predelovalne industrije

- 1.1 Povečanje učinkovitosti proizvodnih sistemov
- 1.2 Interakcije kmetijstva in okolja
- 1.3 Nove metode in pristopi v genetiki in žlahtnenju
- 1.4 Okoljska primernost in preusmeritev konvencionalnih postopkov
- 1.5 Ekološka, integrirana pridelava ter pridelava tradicionalnih proizvodov, sledljivost in označbe
- 1.6 Biomasa in bioenergija
- 1.7 Vertikalno organiziranje agro-živilstva

Tematski sklop 2. : Varna in zdrava prehrana

- 2.1 Monitoring in kontrolni sistemi
- 2.2 Podpora biotehnologije
- 2.3 Vpliv prehrane na zdravje ljudi
- 2.4 Zaščita živali
- 2.5 Zdravstveno varstvo živali in rastlin
- 2.6 Politika kakovosti
- 2.7 Pričakovanja potrošnikov

Tematski sklop 3: Celovita in učinkovita kmetijska politika ter razvoj podeželja

- 3.1 Vključevanje v Skupno kmetijsko politiko in enotni trg
- 3.2 Konkurenčnost agro-živilstva
- 3.3 Prestrukturiranje kmetijstva
- 3.4 Multifunkcionalnost kmetijstva in vloga kmetijske politike
- 3.5 Diverzifikacija ekonomskih dejavnosti
- 3.6 Socialna vprašanja razvoja podeželja
- 3.7 Podpore odločitvam in ocene učinkov

Težišče se vsebinsko veže predvsem na težišči 1 in 5.

Težišče 7. Mednarodni odnosi in nacionalna varnost

Področje mednarodnih odnosov in nacionalne varnosti je v razmerah intenzivne transnacionalne povezanosti in soodvisnosti eno temeljnih področij ustvarjanja ugodnih razmer za razvoj konkurenčnosti. V okviru težišča *Mednarodni odnosi in nacionalna varnost* je zato potrebno odpreti diskusije na tistih področjih institucionalnega in političnega delovanja RS, ki so se pod vplivom sprememb v mednarodni skupnosti soočajo z novimi izzivi. Namen obravnavanj novih tematik je približati Slovenijo idealu demokratične, varne, konkurenčne in zato odprte družbe, v kateri se bodo posamezniki in skupine lahko s čim manj ovirami povezovali v mednarodnem prostoru ter tako zasledovali uresničevanje svojih lastnih ciljev. Predlogi, ki jih želi obravnavati Strokovni svet na tem področju, morajo temeljiti na splošnih načelih za pospeševanje konkurenčnosti Slovenije v prihodnjih letih, tako kot so ta zapisana v

strateških državnih dokumentih (*Deklaracija o zunanji politiki RS, Strategija o nacionalni varnosti, Državni razvojni plan, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije* in drugi).

Cilji težišča so pridobiti informacije, ki bi jih državne institucije lahko uporabile a oblikovanje ustreznih politik pospeševanja konkurenčnosti RS v kontekstu delovanja v mednarodni skupnosti in splošnega zagotavljanja nacionalne varnosti. Prioritetna področja težišča so zato: obramba, varstvo pred naravnimi nesrečami, mednarodna politika, evropske integracije ter notranja varnosti in nadzor. Glede na to, da nacionalne varnosti ne moremo zagotoviti brez upoštevanja mednarodnega okolja je izhodiščna strukturiranost ciljev takšna, da na prvo mesto postavlja mednarodne vidike obravnavanih vsebin. Na drugem mestu pa je pomemben tudi obrambno-varnostni vidik (v skladu s tem so predlagani tudi vodje težišč – vodja iz MZZ ter namestnik iz MORS). Sicer pa je v prizadevanjih za uresničevanje pobud strokovnega sveta v tem težišču bistvenega pomena sodelovanje naslednjih institucij RS: MZZ, SVEZ, MORS, MNZ.

Za doseganje temeljnega cilja (mednarodnih odnosov in nacionalne varnosti, ki bi favorizirala konkurenčnost RS) so v okviru CRP pomembna naslednja področja delovanja države: Mednarodna politika, Evropske integracije, Obramba, Notranja varnost in nadzor, Varstvo pred naravnimi nesrečami. Dosedanje delo v okviru težišča *Mednarodni odnosi in nacionalna varnost* je pokazalo, da se največ predlaganih vsebin nanaša na področji mednarodne politike ter notranje varnosti in nadzora. Mednarodna politika je bilo primarno področje pri največ predlaganih projektih, pri nekaterih preostalih je bilo omenjeno kot sekundarno področje. Področje Notranja varnost in razvoj je bilo prav tako pogosto navedeno kot primarno področje, še večkrat pa je bilo omenjeno kot prvo sekundarno področje. Prav tako so bila pogosto omenjena področja Evropske integracije, Obramba in Varnost pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Glede na to, da so danes že vsa področja državnih politik bolj ali manj integrirana v širši regionalni ali globalni prostor, Strokovni svet za področje *Mednarodna politika in nacionalna varnost* meni, da se je pri oblikovanju politik v prihodnosti potrebno povezovati z vsemi preostalimi težišči v okviru CRP. Sicer pa izkušnje v dosedanjem delu na tem področju kažejo potrebo po povezovanju predvsem z naslednjimi težišči:

- s težiščem 1 »Konkurenčnost gospodarstva«, predvsem s področji Ekonomski odnosi s tujino, Gospodarstvo, Podjetništvo, Trg dela, Načrtovanje in monitoring razvoja v okviru tega težišča;
- s težiščem 2 »Učinkovitost države in razvoj demokracije«, predvsem s področji Državna uprava, Pravosodje in kazensko pravo, Razvoj demokracije;
- s težiščem 4 »Gospodarska infrastruktura«, predvsem s področjem Transport;
- s težiščem 5 »Uravnotežen regionalni in prostorski razvoj ter razvojna vloga okolja«, predvsem s področjem Regionalni razvoj, Okolje, Varstvo pred naravnimi nesrečami;
- s težiščem 8 »Narodna identiteta, pluralnost in mednarodne integracije«, predvsem s področji Migracije, Evropske integracije ter mednarodni odnosi, Manjšine, Izselseniško vprašanje.

Težišče 8. Narodna identiteta, pluralnost in mednarodne integracije

Kulturni razvoj je konstitutivni del družbenega in gospodarskega razvoja in mora zato biti sestavni del razvojne strategije Republike Slovenije. Človek se konstituira s kulturo tudi v

sodobnem času tako, da kultura ostaja osrednja kategorija državne, narodne, regionalne in lokalne identitete ter družbena in vrednotna povezovalka ljudi v skupnost. Kot taka sodoloča način in kakovost življenja ter bistveno prispeva k razvojni uspešnosti ljudi, organizacij in družbe kot celote. Kultura je odprt sistem, pretočnost je njena glavna kvaliteta. Zato je tudi težišče, ki se sicer osredotoča na identitetna vprašanja, v svojem izhodišču odprto in široko, čeprav je prednostno namenjeno raziskavam za oblikovanje in spremljanje ohranjanja nacionalne identitete v multikulturni družbi ob soočanju s procesi evropske integracije in globalizacije. V tem kontekstu se izpostavljajo po eni strani vprašanja manjšin, izseljenstva in migracij, po drugi pa tudi razmerja med tradicionalno kulturo in novimi kulturnimi pobudami, vezanimi na urbane kulturne prostore.

V paradigmi sodobne Evrope, ki temelji na kulturni raznovrstnosti, postajajo vprašanja medsebojnega sožitja, dialoga in vzajemnega oplajanja gibalno integracije in socialne povezanosti. Hkrati proces globalizacije izpostavlja pomen drugačnosti in daje skupaj s tehnološkim razvojem možnosti tudi za uveljavljanje partikularizmov. Razpoznavnost ni več samo kulturno vprašanje, ampak tudi družbeni, gospodarski, in politični imperativ. Zato ostaja ohranjanje in nadaljnji razvoj kulturne identitete dejavnik trajnostnega razvoja, ki ni samo prijazen do okolja, ampak upošteva tudi ljudi z njihovimi tradicijami, vrednotami, verovanji in prepričanji. Kljub temu se kulturno politiko v zadnjem desetletju tudi v Sloveniji politično in družbeno marginalizira. Ker nihče ne oporeka vitalni vlogi kulture pri iskanju novih razvojnih paradigem, mora problem ležati drugje. Predpostavljamo, da tudi v dejstvu, da v Sloveniji nismo razvili dovolj mehanizmov in institucij, ki bi na sistematičen način ugotovljale trajne učinke kulturnega razvoja na družbeni in ekonomski razvoj. Zato je eden od ciljev tega težišča priti do raziskav, ki bodo dale nujne podlage za aplikacijo teoretičnih spoznanj in ugotovitev na strateški politični ravni. Poleg utemeljitvenega aparata je potrebno posebno pozornost nameniti tudi identificiranju strateško pomembnih točk kulturnega razvoja in preskrbeti raziskovalno podporo za razvojne programe v kulturi, ki se bodo navezovali na širši družbeni kontekst. Pri tem so enakega pomena vsi potencialni ustvarjalci slovenskega kulturnega prostora pa naj si gre za zamejce in Slovence po svetu, ki jih želimo integrirati v skupnost z matično državo ali pa manjšine in etnične skupnosti, ki s svojo prisotnostjo in kulturnimi dejavnostmi bistveno bogatijo nacionalni teritorij Slovenije. Ker celovite integracijske politike v Sloveniji ne bo mogoče zastaviti brez raziskovalnih podlag, ki bodo priskrbele ustrezne strokovne temelje za dejaven odnos države do migracijske problematike, je eden od strateških ciljev 8. težišča namenjen tudi tem raziskavam. Zastavljeni oz. načrtovani projekti, ki se nanašajo na Slovence po svetu imajo namen odpraviti pomanjkljivosti, ki so posledica konstantnega boja proti asimilaciji, tako v smislu eksistence avtohtonih (slovenskih) manjšin v sosednjih državah kot v smislu ohranjanja navzočnosti slovenske kulture med potomci slovenskih izseljencev po vsem svetu, pri čemer je izrazito pomemben vidik ohranjanja materialne kulturne dediščine (arhivi, muzejski material, literarno in medijsko ustvarjanje).

Področja in raziskovalne teme s poudarkom na interdisciplinarnem povezovanju

Znotraj 8. težišča se kažejo možnosti interdisciplinarnega povezovanja predvsem v luči prilagajanja novim kulturnim, gospodarskim, političnim in pravnim standardom Evropske unije. V tem smislu gre iskati tudi možnosti povezovanja predvsem z 9. težiščem, saj lahko pri snovanju sistema ohranjanja slovenske kulturne identitete tako znotraj nacionalnih meja kot v manjšinski ali izseljenski situaciji s pridom uporabljamo sodobno komunikacijsko tehnologijo. Prav tako je posebej aktualna povezava s 3. težiščem Človeški viri in socialna

kohezivnost, kjer je potrebno obstoječe zmogljivosti kulturne infrastrukture vključevati v vse raziskovalne teme, ki se nanašajo na znanju temelječo družbo, socialno vključenost in razvijanje človeških potencialov. Kulturna komponenta oziroma dejavnik identitete je ključen tudi pri regionalnem in prostorsko uravnoteženem razvoju, ki ga s tega vidika ne kaže reducirati zgolj na kulturno dediščino.

Težišče 9. Informacijska družba

Težišče je prednostno namenjeno raziskavam za spremljanje in predvidevanje razvoja informacijske družbe ter raziskavam za pomoč pri oblikovanju politik za razvoj in obvladovanje informacijske družbe, zlasti na področju infrastrukture in tehnologije, trga dela, izobraževanja in socialne povezanosti, razvoja demokracije, kulture in uprave ter oblikovanja uporabniku prijazne informacijske družbe, ki bo konkurenčna na evropskem in svetovnem trgu. Enakovredno bodo podprte nove tehnološke rešitve v komunikacijskih in informacijskih tehnologijah.

Področja

Področje: 9.1. Telekomunikacije in informacijska infrastruktura;

Raziskovalne teme:

Razvoj informacijske infrastrukture v razmerah liberaliziranega telekomunikacijskega trga.

Cilji:

Identificirati in raziskati značilna področja, kjer prihaja do zaostajanja pri razvoju in uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), identificirati spremembe, ki so jih povzročile IKT na posameznih področjih družbene organizacije.

Področje: 9.2. Trg delovne sile in socialna kohezija;

Raziskovalne teme:

9.2.1. Nove tehnologije in prebivalstvo

Cilji:

Omejevalni in vzpodbujevalni dejavniki pri diseminaciji novih tehnologij in opreme v gospodinjstvih, razsežnosti problema računalniške in internetne nepismenosti, ukrepi za zmanjševanje digitalne ločnice, finančni, tehnološki in kulturni dejavniki, ki vplivajo na "receptivnost" slovenskega gospodarstva pri uvajanju novih tehnologij.

Področje: 9.3. ID in prostorski razvoj

Raziskovalne teme

9.3.1. Prostorski vplivi informacijske družbe

Cilji:

Spremenjena vloga fizične dostopnosti do javnih dobrin in uslug v prostoru, vpliv dela na daljavo in telekomuniciranja na prostorske vzorce poselitve, spremembe urbanih oblik, študije posameznih primerov e-mest v Sloveniji.

Področje: 9.4. ID, reforma uprave, razvoj demokracije

Raziskovalne teme:

9.4.1. Procesni modeli interakcije z implementacijo in sistemi vodenja kakovosti

Cilji:

Postavitev specifičnih modelov sistemov vodenja kakovosti za opis, prenovo in implementacijo poslovnih procesov upravnih postopkov, evalvacija primerov uporabe.

Raziskovalne teme:

9.4.2. Izdelava modelov internetnega komuniciranja pri obravnavanju javnih zadev na lokalni in nacionalni ravni; vpliv interneta na oblikovanje in sprejemanje politik

Cilji:

Raziskati prepletanje komunikološkega in tehnološkega vidika internetnega komuniciranja, postavitev modelov novih virtualnih prostorov obravnave javnih zadev.

Področje: 9.5. Monitoring razvoja

Raziskovalne teme:

9.5.1. Spremljanje razvoja informacijske družbe

Cilji:

Oblikovanje sistema indikatorjev razvoja in dostopnosti informacijsko-komunikacijske infrastrukture in tehnologije ter razvitosti informacijske družbe, komparativne analize razvoja informacijske družbe; indikatorji razvoja ID, oblike mrežnih povezanosti, vključevanje v evropske in svetovne tokove na institucionalni in civilno družbeni ter gospodarski ravni.

Področje: 9.6. Razvoj in prenos tehnologij

Raziskovalne teme:

9.6.1. Metodologije razvoja, prenove in vzdrževanja informacijskih sistemov

Cilji:

Predstavitev in ovrednotenje novih paradigem razvoja, prenove in vzdrževanja informacijskih sistemov, evolutivni modeli upravljanja informacij, integrirane rešitve (interdisciplinarnost): možnosti interdisciplinarnih inovativnih aplikacijskih sistemov z evalvacijo na podlagi skupnih kriterijev, identificiranje potrebe po tehnološki prenovi z modeliranjem primerov upravljanje tveganj pri uvajanju novih tehnologij.

Področje: 9.7. Informacijska podpora vsebinam na področju kulture

Raziskovalne teme:

9.7.1. Informatizacija na posameznih področjih kulture

Cilji:

Ugotavljanje stanja na področju informatizacije v kulturi, model poenotenja standardov. Določitev nacionalnih standardov in povezav z mednarodnimi standardi dokumentiranja in inventarizacije premične in nepremične kulturne dediščine)

Področje: 9.8. Mediji v informacijski družbi

Razvoj informacijske družbe je že v svojem temeljnem izhodišču tesno povezan, mestoma celo odvisen od vloge množičnih medijev v sodobni družbi. O tem priča tudi vse večja pozornost raziskovanju učinkov novih komunikacijskih tehnologij, predvsem interneta, na spremembe v organizacijski, tehnološki in ekonomski strukturi medijev. Učinki novih medijev se nenazadnje odražajo tudi v novih vsebinah, ki jih elektronski (televizija, radio) ter tiskani mediji posredujejo svojim občinstvom, s tem ko vstopajo na internet. Obstoječim klasičnim medijem se na ta način pridružujejo njihove "on-line" različice, ki pridobivajo tudi v okviru svetovnega spleta posebno mesto.

Področje "Konvergenca medijev" bi bilo namenjeno proučevanju sodobne vloge medijev v današnji družbi, med drugim tudi povsem empiričnemu raziskovanju okoliščin in pogojev, v katerih nastajajo novi "on-line" mediji, pa tudi značilnostim in razvoju teh medijev. Vse bolj razširjen dostop do novih komunikacijskih tehnologij namreč temeljito posega v medijska okolja.

*

Izhodišča po posameznih težiščih CRP so okvirna za celotno obdobje trajanja CRP: »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, jih bodo pa strokovni sveti na podlagi vsakoletnih analiz izvajanja programa lahko dopolnjevali . Vse spremembe oziroma dopolnitve bodo objavljene na spletni strani MŠZŠ.